

**ŞAMANİZM'İN HEYKEL
SANATINA ETKİLERİ**

Necati KORKMAZ

**Yüksek Lisans Tezi
Heykel Ana Sanat Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Tansel ÇEBER
2019
Her Hakkı Saklıdır**

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
HEYKEL ANASANAT DALI

Necati KORKMAZ

ŞAMANİZM'İN HEYKEL SANATINA ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Dr.Öğr. Üyesi Tansel ÇEBER

ERZURUM-2019

Atatürk Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü

TEZ BEYAN FORMU
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "...Samanizm'in Heykel Sanatına Etkisi" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim. *

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun makale için altı ay, patent için iki yıl süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

28.06.2019

[Tarih ve İmza]

[Öğrencinin Adı Soyadı]

Necati KORKMAZ

[Signature]

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

Atatürk Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü

TEZ KABUL TUTANAĞI

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Dr. Öğr. Üyesi Tansel ÇEBER danışmanlığında, Necati Korkmaz tarafından hazırlanan bu çalışma 28.06/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından, Heykelel Anabilim / Anasanat Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Dr. Öğr. Üyesi Tansel ÇEBER :
Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Caner Saygıncı :
Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Öznübe :

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 28. / 06 / 2019

Doç. Dr. Ahmet Selim Doğan
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
GÖRSELLER DİZİNİ.....	IV
ÖNSÖZ.....	VI

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞAMANİZM NEDİR?

1.1 ŞAMANİZM'DE RUH İNANCI.....	2
1.2. ŞAMANİZM'İN TARİHTEKİ YAYILIMI	4
1.3. ŞAMANİZM İN GÜNÜMÜZDEKİ KALINTILARI	6
1.4 ŞAMAN KİMDİR?	8
1.5. ŞAMANIN KULLANDIĞI MATERYALLER.....	10
1.5.1. Şaman İnançında Kostüm.....	10
1.5.2. Şaman İnançında Davul.....	14
1.5.3. Şaman İnançında Tokmak	19
1.5.4. Şaman İnançında Başlık	22
1.5.5. Şaman İnançında Maske.....	23
1.5.6. Şaman İnançında Ayna.....	24
1.6. ŞAMANİZMDE SEMBOLLER	25

İKİNCİ BÖLÜM

ŞAMANİZM VE SANAT

2.1. ŞAMANİZM'İN HEYKEL SANATINA YANSIMASI	29
2.2. ŞAMANİZM'İ KONU ALAN SANATÇILAR	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	39
SONUÇ.....	44
KAYNAKÇA	45
ÖZGEÇMİŞ.....	48

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****ŞAMANİZM'İN HEYKEL SANATINA ETKİLERİ****Necati KORKMAZ****Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Tansel ÇEBER****2019, 48 Sayfa****Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Tansel ÇEBER
Dr. Öğr. Üyesi Caner ŞENGÜNALP
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÖZNÜLÜER**

Şamanizm çıkış tarihi tam bilinmemekle birlikte, milattan önceki çağlardan günümüze kadar yaşayan ve bilinen en eski inanç biçimidir. Tarihte çok geniş bir alana sahip olan Şamanizm, kişi-tanrı ve ruh arasında iletişim sağlayan dinsel bir inanç sistemi olarak tanımlanabilir. Yapısında sihir, kehanet ve iyileştirme öğeleri taşır.

Bu çalışmada temel amaç en eski inanç sistemlerinden biri olan Şamanizm'i anlayarak Anadolu kültürü üzerindeki etkilerini ve bu kültürün günümüze ulaşmasında ki en önemli öğelerden biri olan sanatın üzerindeki etkilerini incelemektir.

Şamanizm, inancı kalıcı izler bırakmış ve geniş bir alana yayılmıştır. Şamanizm, bu sebeple, birçok araştırmacının inceleme konusu olmuş ve bu araştırmacıların hepsi farklı şekillerde tanımlamaya çalışmıştır. Bu çalışmada da, Şamanizm'in günümüz kültür ve sanat alanındaki etkileri tespit edilmeye ve anlamaya çalışılmıştır. Çalışmayla Şamanizm'in günümüze kadar gelen etkilerinin, sanata katkılarının ve bugün bile ilham alınan geçmişinin başka insanlara da örnek olması sebebi ile kaynak gösterilmesi hedef alınmıştır.

Çalışmada Şamanizm'in heykel sanatına etkileri üç ana kısımda ele alınacaktır. Birinci bölümde genel hatları içerisinde Şamanizm, ruh ve tanrı inancı, tarihsel yayılımı ve günümüzdeki kalıntıları ile birlikte Şamanın kim olduğu ve kullandığı materyaller ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. İkinci bölümde ise, Çağdaş Heykel sanatında Şamanizm'in etkileri, günümüz ve bu konu ile ilgili çalışmalar yapmış heykeltıraşlardan örnekler verilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise bitirme sergisi için yapılmış olan çalışmalara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şamanizm, heykel, heykel sanatı

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE EFFECTS OF SHAMANISM ON SCULPTURE

Necati KORKMAZ

Advisor: Assist. Prof. Dr. Tansel ÇEBER

2019, 47 Pages

Jury: Assist. Prof. Dr. Tansel ÇEBER

Assist. Prof. Dr. Caner ŞENGÜNALP

Assist. Prof. Dr. Hüseyin ÖZNÜLÜER

Although the date of shamanism is not known exactly, it is the oldest form of belief that has known and lived since the ages before Christ. Shamanism, which has a wide area in history, can be defined as a religious belief system that provides communication between person-god and soul. It carries elements of magic, divination and healing in its structure.

The main purpose of this study is to understand Shamanism, one of the oldest belief systems, and to examine its effects on Anatolian culture and its effects on art, which is one of the most important elements of this culture.

The belief of shamanism has left lasting traces and spread over a wide area. For this reason, shamanism has been the subject of study by many researchers and all of them have tried to define it in different ways. In this study, the effects of Shamanism on contemporary culture and art are tried to be determined and understood. The aim of the study is to give the source of the effects of Shamanism up to the present, its contributions to art and the past that has been inspired even today as an example to other people.

In this study, the effects of shamanism on the art of sculpture will be discussed in three main sections. In the first chapter, Shamanism, belief in spirit and god, its historical spread and today's ruins are explained in detail in terms of who the shaman is and the materials he uses. In the second part, the effects of Shamanism in Contemporary Sculpture art, the present and examples from sculptors who have made studies on this subject are given. In the third and last part, the works for the graduation exhibition are given.

Keywords: Shamanism, sculpture, sculpture art

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1. Şaman Dansı	2
Görsel 2. Nazar Boncuğu	6
Görsel 3. Dilek Ağacı.....	6
Görsel 4. Şamanizm’de Kurban Ritüeli	8
Görsel 5. Şaman	9
Görsel 6. Şaman	10
Görsel 7. Şamanın Kostümü (1).....	12
Görsel 8. Şamanın Kostümü (2).....	13
Görsel 9. Şamanın Kostümü (3).....	13
Görsel 10. Kadın Şaman	14
Görsel 11. Şaman Davulu	16
Görsel 12. Hayat Ağacı.....	18
Görsel 13. Şaman Davulu (1).....	19
Görsel 14. Şaman Davulu (2).....	19
Görsel 15. Şaman Tokmağı (1)	21
Görsel 16. Şaman Tokmağı (2)	21
Görsel 17. Şaman Başlığı (1)	22
Görsel 18. Şaman Başlığı (2)	23
Görsel 19. Şaman Maskesi.....	24
Görsel 20. Şaman Aynası.....	25
Görsel 21. Boynuzlu Maskeler.....	27
Görsel 22. Şaman Davulunda Yer Alan Mitolojik Semboller	27
Görsel 23. Güneş Sembolleri	28
Görsel 24. Davulcu Şaman	31
Görsel 25. Kuş Başlı Şaman.....	32
Görsel 26. Yılanlı Şaman.	33
Görsel 27. Sağaltıcı Şaman.	33
Görsel 28. Ruh Taşıyıcısı.....	34
Görsel 29. Koçbaşı Şaman.	35
Görsel 30. Ak-Kara Şaman.	35
Görsel 31. "I like America and America likes me"	37

Görsel 32. “I like America and America likes me”	37
Görsel 33. “I like America and America likes me”	38
Görsel 34. Şifacının Eli	39
Görsel 35. Haberci Ruh.....	40
Görsel 36. Ateşin Efendisi	40
Görsel 37. Yaşlı Şaman.....	41
Görsel 38. Ayindeki Dans	42
Görsel 39. Maskenin Sırrı	42
Görsel 40. Transtaki Büyücü.....	43

ÖNSÖZ

Tezin hazırlanmasında Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümünde çalışan, fikirleri ile beni yönlendiren, hiçbir manevi desteğini esirgemeyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Tansel ÇEBER'e, Adıyaman Halk Kütüphanesi çalışanlarına, zengin kütüphane içeriğiyle Adıyaman Üniversitesi'ne ve gösterdikleri sabır, anlayış ve destek için sevgili eşim Nihal KORKMAZ'a ve çocuklarım Mustafa ve Reyhan'ıma çok teşekkür ediyorum.

Erzurum 2019

Necati KORKMAZ

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞAMANİZM NEDİR?

Şamanizm; paleolitik dönemde başladığı düşünülen ve ilkel kavimlerde görülen, öteki (ruhlarla) dünya ile insanlar arasında aracılık yapan, insanları kötü ruhlardan arındırdığı kabul edilen, önder olarak nitelendirilen şaman çevresinde yoğunlaşmış bir inanç sistemidir. Ata ruhlara ve doğa varlıklarına ve olaylarına tapmaya dayanan eski bir dindir.

Şamanizm’de evren, dünya, insan, hayvan ve bitkiler bir bütün olarak düşünülüp, temelleri Gök Tanrı, güneş, yer, su, atalar ve ocak yani ateş kültlerinden oluşmaktadır. Başka bir şaman inancına göre de insan nesli sonsuz bir şekilde devamlılığını sürdürdüğü inancıdır. Yani Şamanist olduğuna inanan biri kendini baba, dede ve atalarına ait bir hayatın devamı gibi görüp, saygı duyar.

Şamanizm birçok kavim, devlet ve imparatorluklarda olduğu gibi Türk boyları ve kavimlerinde de (Göktürk, Ural-Altay vb.)oldukça yaygın olarak benimsenmiştir. “VI. yüzyıldabüyük Türk devletini yeniden kuran Gök Türk sülalesi Şamanist boyların yetiştirdiği sülale idi” (İnan, 2006.s.4).Burada atalar kültü hâkimdir.

Eski Türk dini ve mitolojisi hakkında Çin, İslam ve Batı kaynaklarında epeyce malumat bulunmakla beraber çok dağınık ve kısa olduklarından bunlardan faydalanmak çok yorucu çalışmalar istemektedir. Türk kavimlerinin örf, adet ve inanmalarında son devirlere kadar muhafaza edilmiş olan eski dini telakkilerin ve geleneklerin menşei lerini araştırırken ta İskit ve Hun (H’yung-nu) devirlerinin derinliklerine inmek ve bu bakımdan Orta Asya’yı ve Doğu Avrupa’yı bir bütün olarak almak icap etmektedir (İnan, 2006. S:1).

Abdülkadir İnan’ın Tarihte ve Bugün Şamanizm adlı eserinde de belirttiği gibi Şamanizm’in tarihinin çok eski tarihlere dayandığı Orta Asya ‘dan Doğu Avrupa’ya kadar etkilerinin sürdüğü araştırılması güç bir din olduğu da anlaşılmaktadır

Görsel 1. Şaman Dansı, Erişim Tarihi: 22. Nisan.2019<https://bit.ly/2I1sB5d>

1.1 ŞAMANİZM'DE RUH İNANCI

Eski Türk mitolojisinde tek tanrı inancı olduğuna dair bilgiler varsa da bu tezin aksini gösteren birçok noktada vardır. Çeşitli Türk boylarında yer, gök ve su tanrılarının izine de rastlanılmıştır. Günümüzde tek tanrı inanç sisteminde ibadet, kurban, yakarış gibi birçok ilahi unsur yalnızca tek bir tanrı adına yapılırken eski Türk mitolojisinin de bu gibi uygulamalar sadece gök ten gri¹ ye değil Ülgen, Yo Kan ve Erlik gibi diğer yüce ruh olarak görülen ilahlara da yapılırdı (Bayat, 2006 s.154).

Şamanizm aslında ruhlar ve tanrılar arasında iletişim sağlayabilen bir sistemden ibarettir. Bu sistemde Gök Ten gri inancı hâkimdir. Şaman tanrı ve ruhlarla iletişime geçen rahiplere ve din adamlarına verilen isimdir. Birçok eski Türk toplumunun da şaman kelimesi yerine kam ismi kullanılmaktadır. Şamanizm de ki tanrı kavramına bakıldığında birçok tanrı ve ruh vardır (İnan, 2006 s.26). Bu tanrılar genellikle gök, yer, su ve atalar olarak adlandırılırdı. Şamanlar “Dünya Ağacı” denilen dokuz dallı kayın ağacını kullanarak tanrıya ulaştığını söyler. Gök Ten gri ye ulaşamaz sadece göklere çekilmiş evrenin yöneticisi ve yaratıcısı olarak nitelendirilmiştir. Tanrı yani Gök Ten gri her zaman gözetken ve kollayan olmuştur. Yine Türk mitolojisinin de tanrılar kadar ruhlar da önemliydi. Hükümdar Gök Ten gri ni yeryüzündeki tasviri olarak tanımlanmış ve bu

¹ Gök ten gri: Eski Türklerde Tanrı inancı Orta Asya'nın uçsuz bucaksız bozkırlarında yaşayan Eski Türklerin inancı, Gök Tanrı = Kök Ten gri inancıdır. Eski Türkçede Tanrı sözcüğü Ten gri biçiminde söylenirdi)

hükümdarların atalarının tanrı kızları ile evlendiklerinin ya da tanrılar tarafından gönderilen bir kahraman olduklarının da önemi vurgulanmıştır. Bunların başında da Oğuz Kağan gelmekteydi. Bazı Türk kavimleri arasında tanrı kavramı farklılık gösterse de bu farklılık sadece lehçe ve dilden kaynaklı farklılıklardır.

Bu beş tanrının altında çeşitli işlevleri olan ve çok çeşitli alametlere sahip yardımcı tanrıların da olduğuna inanılırdı. Tabi bazı durumlarda isteklerine göre bu yardımcı tanrılar göklerin tanrısı ile eşit, hatta bazen üstünde tutulduğu olmuştur. Yani insanların ihtiyaçlarına göre de değişiklik göstermiştir. Tanrılara ve yardımcılara ulaşmayı sağlayan hayvan –gök, ruh ve aletler inanışları da bulunmaktadır. Bazı doğa alametleri de kutsal sayılmakta ve bu alametler dini ritüeller de kullanılmaktaydı. Aynı zamanda müzikte şamanın çıktığı bu manevi yolculukta kullandığı bir araç olmuştur. Eski Türkler de tan güneşin doğduğu yer anlamında kullanılır ve Tan gri kelimesinin de kökeni olmuştur (Görsel 1). Tan gri'nin sıfatı birçok Türk boyun da yalnızca ışık olarak tasvir edilirdi. Buda Türkler in güneş inancına uygun bir anlayış olduğunu göstermektedir. Bu nedenledir ki şamanlar ayinlerini gece ya da gün doğumundan önceki vakitlerde yaparlardı. Bu dünyanın dışında olan ruhların gece vakitlerini sevdiklerine inanılır ve kendilerini, marifetlerini karanlıkta sergilemeyi tercih ederlerdi. Türk şamanlarının törenlerin de ritüeller kurban vererek veya kurbandsız gerçekleşirdi. Kurban verilmeden yani kansız yapılan ritüellere “saçı” denirdi (Ögel, 1989 s.283).Saçı da genellikle kırmızı, süt ve yiyecekler sunulurdu. Bu yiyecekler kutsal sayılan mekâna bırakılır veya saçılırdı. Kurbanlı yapılan dini ritüeller de kurban genellikle at olurdu. At olmasındaki başlıca sebep ise şamanın atın ruhuna gökte kılavuzluk ederek Bay Ülgen'e ulaşmasıdır. Atın dışında da kurban edilen diğer hayvanlar genelde koyun, geyik, koç gibi hayvanlardan oluşurdu. Türk boylarında Gök Ten gri'nin yardımcıları veya bazılarının da onlara eşit başka tanrılarda vardır. Bunlar incelenecek olursa;

ÜLGEN: Gök Ten gri'ye verilen isimlerden oluşmuş üç önemli gök tanrısından biridir. Ülgen'in eşi ve çok sayıda çocuğu vardır. Bu nedenle verimlilik ve doğurganlık ilahı olarak bilinir. Ülgen'in ismi iyilik ve merhamet ile anılır. Hasat'ın iyi geçmesi ve sürülere zeval gelmemesi için Ülgen'e dua edilir. Ülgen'e üç yılda bir kısrak şaman tarafından kurban verilir. Kurban verme esnasında bir eğlence düzenlenir Ülgen'in insanların ve hayvanların başlarını ve göbeklerini yarattığına inanılır. Ayrıca Ülgen, boyların nerede yaşayacağını tayin etmektedir (Beydili, 2005 s.221).

TOLAY-KAN: Denizlerin hâkimi ve ölümlerin koruyucu tanrısı olduğuna inanılırdı. Balıkların çoğalmasını ve ölen kişilerin ruhlarını temizlediğine inanılan bu tanrı bazı boylarda Gök Ten gri'nin yardımcısı kutsal bir ruh olarak ta görülmekteydi (Beydili, 2005 s.553).

YO-KAN: Yer ilahlarının en kudretlisi olarak bilinir. İnsanlar, hayvanlar ve doğanın koruyucusu olarak adlandırılan bu ruh bazı boylarda yardımcı ruh olarak anılmaktaydı (Beydili, 2005 s.316).

UMAY: Dişi bir tanrıça olan Umay, insanlarda doğurganlık ve çocukları büyüten annelerin tanrıçasıdır. Bazı boylarda ekinlerin bolluğunun kaynağı olarak adlandırıldığı gibi bazı boylarda da devletin bütünlüğünü sağladığına inanılan bir ilahedir (Beydili, 2005 s.246).

ERLİK: Kuvvetli, güçlü demektir. Karanlık dünyanın hâkimi ve ölüm ruhu olarak bilinir. İnsanlara ve hayvanlara kötülük yapar, hastalık gönderir ve karşılığında kurbanlar ister. İsteddiği kurban verilmez ise musallat olduğu aile veya obaya felaket ve ölüm ruhlarını gönderirdi (Beydili, 2005 s.275).

1.2. ŞAMANİZM'İN TARİHTEKİ YAYILIMI

Şamanizm'in ortaya çıkışı son dönemlerde yapılan araştırmalara ve arkeolojik kazılara göre üst paleolitik döneme kadar uzanmıştır. Bu döneme ait olduğu düşünülen mağaralara çizilmiş çeşitli hayvan resimleri, çizgisel ve geometrik desenlerin şamanlar tarafından resmedildiği ileri sürülmektedir. Şamanizm 'in tarihteki anayurdunun Orta Asya Türkleri ve çevrelerindeki diğer halklar olarak bilinmesinin yanı sıra Çin, Tibet, Japonya, Avustralya, Endonezya yerlilerinde ve hatta Amerika'da görüldüğü düşünülmektedir (İnan, 2006 s.1).

Türklerin kültüründe çok eski zamanlardan beri görülen Şamanizm günümüzde de hala gözlemediğimiz gelenek ve öğretileriyle devam etmektedir.

Bu kadar eski bir din olarak tanımlanan Şamanizm'in her toplumda ortak birçok özelliğinin olduğu da görülmektedir. Bu özelliklerin başında ayinleri yöneten her toplulukta farklı anlamlara gelen (büyücü, sihirbaz, kâhin, rahip) şamanın oluşudur. Şaman ayin ve dini ritüelleri düzenleyen, Tanrılar-ruhlar ve insanlar arasında aracılık

yapan, gelecekte haber veren, salgın hastalıkları iyileştiren kişi olarak bilinir. Yine Gökyüzünün ve yeraltının oluşturduğu ruhların ayrı olması ki burada Gökyüzü'nün ruhlarının iyi ruhlar, yeraltı ruhlarının ise kötü ruhlardan oluşu inancıdır.

Eski Türklerde iyi ruh “ülgen”, kötü ruh “erlik” diye adlandırılmıştır. Ülgen’e iyi ruhların başında olan tanrı olarak görmüş ve inanmışlardır. İnanışlarına göre gökte ve yerde olan tabiat olaylarını bir takım ruhların ve tanrıların eserleri olduğuna, kötü ruhlarında hastalık ve ölümden sorumlu olduğuna inanmışlardır. Bundan dolayıdır ki Şamanistlerde ağaçlara, taşlara ve su kaynaklarına bez bağlamak önemli bir dini ritüel olmuştur. Bu yolla Tanrılarına dilek ve isteklerini ilettiklerini düşünüyor, yer-su ruhlarına kırmızı, yeraltı tanrılarında ve ruhlarına siyah, gökteki tanrılarında ise beyaz renkteki bez parçalarını kullanıyorlardı.

Bu konuya yakın bir tarih olarak örnek verilmesi gerekirse Türk kültürünün de şamanlığı kısaca şu şekilde ele alınabilir.

İslam dan önceki ideolojik ve sosyo-kültürel alanın idare edici ve yönlendirici fonksiyonunu üstlenen şamanlık, felsefi pratik bir akım olup Türk kültürünün bütün yönlerini kapsamaktaydı. Türklerin zamanla kabul ettikleri dinlerde (Manihaizm, Budizm, Hıristiyanlık, Musevilik, İslam) şaman üyelerini Türk şuurundan ve Türk kültüründen silip atamamıştır. Şamanlık yeni kültür çevresine ayak uydurarak yaşamını şöyle veya böyle bir şekilde sürdürebilmiştir. Takip ve yasaklar şaman unsurlarını gizli şekilde yeni dinlerin alt yapısına itmiştir ki, bugün bunlar Türk geleneksel inancını oluşturmakta ve dini literatürler de batıl inanç adıyla bilinmektedir. Bütün yönleri ile şamanlık, eski Türklerin yalnız inanç sistemini değil aynı zamanda felsefesini oluşturur. Ancak inanç sistemimizi bütünüyle şamanlık adına bağlamakta doğru değildir. Şamanlık olsa olsa inançları kendi felsefi ve pratik sistemine uygun bir biçimde şekillendirmiştir. Eski Türk felsefesi de şamanların ezoterik bilgileri temelinde biçimlendirmiştir (Bayat, 2006, s.21-22).

Günümüze denk gelen ve hala batıl inanç olarak nitelendirilen çaput bağlama, nazar boncuğu takma, mum yakmak, kutsal olarak nitelendirilen kaya ve taşların etrafında dua ederek dönme eylemleri de buna örnek gösterilebilir (Görsel 2).

Görsel 2. Nazar Boncuğu, Erişim Tarihi: 06.Şubat.2018<https://bit.ly/2WIDtiv>

Görsel 3. Dilek Ağacı, Erişim Tarihi: 19.Ocak.2019<https://bit.ly/2MA56Vf>

1.3. ŞAMANİZM İN GÜNÜMÜZDEKİ KALINTILARI

Şamanlar ayinlerini daha çok gece veya gün doğumundan hemen önce yaparlardı. Buna sebep olarakta öteki dünyaya ait olan ruhların gece vakitlerini sevmesi ve kendilerini, marifetlerini karanlıkta gece vakti sergilemeyi tercih etmeleri olarak gösterilirdi. Türk şamanlarının ayinleri kurbanlı veya kurbandsız yapılan ayin olarak ikiye ayrılırdı. Herhangi bir sunum olmadan ayinlerini gerçekleştiremedikleri gibi kurbandsız yapılan ayinlerine “saçı” denirdi. Saçı ise içki, kırmızı, süt ve yiyeceklerin kutsal olan o alana bırakılması veya saçılmasıyla gerçekleşirdi. Kurbanlı gerçekleştirilen dini ayinlerde ise en çok at kurban edilirdi ki onu da atın ruhuna gökte kılavuzluk ederek Ülgen’e ulaşmaktı şamanın amacı. Kurban edilen diğer hayvanlar ise koyun, geyik, koç gibi hayvanlardır.

Şamanizm etkileri daha çok Bektaşilikte görülmüştür. İslamiyet'in doğuşuna yakın bir zamanda yaşadığı düşünülen Dede Korkut ise şamanın taşıdığı çoğu görev ve yetkilere sahiptir. Şamanizm yıllar içinde Türklerde de varlığını sürdürmüştür. Örneğin bugün bile yapılan doğum, evlilik ve ölüm gibi törenlerde yapılan birçok uygulama ve ritüellerde Şamanizm'in izine rastlamak mümkündür (İnan, 2006 s.204).

Örnekler genişletildiğinde günümüzde insanların evliya türbelerini ziyaret edip adaklarını adaması, bezler bağlanması, çeşitli dilekler dilemesi de gösterilebilir. Şamanizm de kutsal kabul edilen ağaçlara, ata mezarlarına, kam mezarlarına çeşitli bezler (çaputlar) bağlayarak saçı ve kurban sunarak dilek dilemek yaygın bir inanıştı. Yine şaman inanışına göre ruh bedeni kırk gün sonra terk ederdi, buna göre düşünülecek olursa Türk destanlarında da kırk sayısı fazlasıyla yer almaktadır. (Manas destanında kırk yiğitler, kırk kızlar, Dede korkut hikâyelerinde kırk yiğitler buna örnek gösterilebilir.) Günümüzde de ölünün kırkının çıkması, bebeğin kırkının çıkması, lohusa kadının kırkının çıkması ve kırk günün sonunda mevlit okuma ya da birtakım ritüellerin uygulanması da bu âdetin devamı niteliğindedir.

Yine Türklerde Ten-gri'yi memnun etmek, yardım etmesini sağlamak, isteklerini kabul etmesini istemek ve onun rızasını almak içinde kurbanlı veya kurbandsız ayinler yaparlardı. Kurbanı da kanlı veya kansız olmak üzere iki yolla yaparlardı. Burada kansızkurbandan kast ise ruhlara bağışlanılarak başıboş bırakılan hayvanlardır ve bu hayvanlara "ıduk" denirdi (Görsel 4).

Yine kurşun dökme âdeti de Şamanizm geleneklerinden bugüne uzayan bir gelenektir. Şamanizm de buna "kut kuyma" denirdi yani kötü ruhlardan birinin çaldığı kutu yeni talih, saadet unsurunu geriye döndürmek için yapılan bir adettir. Yani günümüzde de aynı düşünce ile özellikle nazar değdiğine inanıldığı zamanlarda kurşun dökülmektedir.

Görsel 4. Şamanizm’de Kurban Ritüeli, Erişim Tarihi: 01.Haziran.2017<https://bit.ly/2IDBott>

1.4. ŞAMAN KİMDİR?

Şaman, Şamanizm inancına mensup kavimlerde ruhlarla insanlar arasında aracı rolü üstlenen din adamlarına verilen isimdir. Şaman kelimesi aynı zamanda büyücü veya sihirbaz anlamına gelmektedir. Kelimenin kökeni konusunda farklı bir takım görüşler vardır. Kelimenin aslının Mançuca veya Moğolca olduğunu söyleyenler olduğu gibi Sanskritçe olduğunu düşünenlerde vardır. Türk kavimleri ise şamanı daha çok “kam” demektedirler. Kalmuklar erkek şamanlarına daha çok “bö”, “böge” derken Kırgız-Kazaklar ise şamanlara “bakşı”, ”başkı” demişlerdir.

Şamanizm’in dünya görüşüne göre bütün âlemler iyi veya kötü ruhlardan oluşur. Bu iyi-kötü ruhların tesiri altındadırlar. İyi ruhların insanlar için faydalı, yararlı olduğu için şaman bu iyi ruhların insanlar için hayırlı tesir etkilerinin devam etmesi için bir aracıdır. Aynı şekilde bu âlemde olan kötü ruhların ise insanlar için zararlarını ortadan kaldırmak ve yapmış oldukları fenalıklardan kurtarmak içinde şamanın varlığına ihtiyaç duyulmuştur. Bu iyi ve kötü ruhlarla bağlantı kuracak kişinin de elbette özel kabiliyetli insanlar olması gerekmektedir.

Şaman olacak kişinin bir numaralı vazifesi ruhlarla temas etmek olduğundan bu kişi bir takım eğitim ve öğretime tabi olmaları dışında, irsi olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Şamanların çocukluk çağında geçirdikleri sara nöbetleri şaman olma yönünde en büyük belirtilerden sayılırken alametlerin belirmesinden sonrada şaman olmak isteyen kişinin genç yaşta delirdiği veya öldüğü söylenmektedir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi şamanlık mesleği gücünü atalarından almaktadır. Aldığı eğitimlerden bazıları ise davulu idare etmeyi öğrenmek, makamla dua okuyarak ruhları çağırmayı öğrenmektir. Ayinleri ile ilgili bilgileri oymağın tecrübeli yaşlılarından ayrıca bilgili bir şamandan alırlar. Sonunda şaman olmuş kişi şamanlığını bir merasimle kutlar. Şamanlar ak şaman ve kara şaman olmak üzere ikiye ayrılır.

Ak şamanlar âlemdeki iyi ruhlara şamanlık eder. Yani ak şamanlar göğe ve gökteki aydınlık âlemin hâkimi olan Ülgen ile oradaki iyi ruhlara şamanlık etmekteyken, kara şamanlar ise yalnızca yer altındaki kötü ruhun temsilcisi Erlik ve ona bağlı kötü ruhlar için tören yaparlar.

Şamanlar yaptıkları ayinlerde kendilerine hususi bir elbise giyer ve ayinlerde davul kullanırlar. (Görsel 5) Şaman bu ayinleri yerine getirirken bir takım yardımcı ruhlardan faydalanırlar. Şamanın başlıca görevleri arasında kehanette bulunmak, büyü yapmak ve kurban kesmekte gösterilir. Şamanlara müracaat edilirken ruhlarla temasa geçilecek zor meselelerden dolayı yardım istenmelidir. Şamanlara bütün bunların yanı sıra hastalıkların tedavisinde de başvurulmaktadır.

Mehmet Dikicinin tanımına göre şaman;

Kandaş toplumlarda özellikle de öbür dünyayla ilişki kurma ve şifa verme yeteneği taşıdığına inanılan ayin ve törenleri düzenleyen kişilere şaman denilmektedir. Bunun Türk kavimlerinde ayrı anlamda kullanılan “kam” sözcüğünden bozularak türediği iddiası vardır” diye tanımlanmıştır (Dikic., 2005, s.407).

Görsel 5. Şaman, Erişim Tarihi:05.Haziran.2018<https://bit.ly/2EVtDhm>

Görsel 6. Şaman, Erişim Tarihi 21.Mayıs.2019<https://bit.ly/2K2EbiJ>

1.5.ŞAMANIN KULLANDIĞI MATERYALLER

1.5.1.Şaman İnancında Kostüm

Şamanın kendini öteki dünyaya hazırlaması için birtakım aletlere ihtiyacı vardır. Bunlar genelde kostüm, davul, başlık, ayakkabı, ayna, tas, sopa, maske vs. gibi her yörede değişiklik gösterebileceği gibi şamanın statüsünü de belirler. Şamanlıkta sembollere dönüşmüş bir bilgi sistemi mevcuttur. O nedenle şaman tümü sembollerle kaplı giysisi, davulu ve ritüel gösterileri ve sembolik bir dille konuşması şamanın ne kadar iyi olduğunun da bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Şamanın bu giysisi beş çeşitten oluşmaktadır. Bunlar manyak adı verilen palto, maske, başlık, ayakkabı ve demir levhadan oluşur. Bunun içinde de en önemlisi palto ve başlığıdır.

Şamanın paltosunda ruhlar âleminin gizli simgeleri bulunur. Esrime esnasında dünyadan kopan şamanın giysisindeki simgeler bir nevi şamanın kader yazısıdır. Yani üzerindeki yazılar şamanlığın sembolik okuma dilidir denebilir. Kamlık giysisiz gerçekleşmez. Şaman giysisi olmadığı zaman kötü ruhlarla savaşılamaz. Şaman sadece kamlık yaptığında bu giysiyi giyer. (Görsel 7) Diğer zamanlarında halk gibi giyinir. G. Potanin'in verdiği bilgiye göre “şamanın giysisi çeşitli kumaşlardan yapılmış ve dize kadar uzanmıştır.1-paltodan 2- papaktan 3-ayakkabıdan ibarettir” (Bayat ve Potanin:2006, s.174).

Şamanlar bunun yanı sıra bellerine bir kuşak bağlar ve genelde bu kuşakta kırmızı renktedir. Şaman inancına göre yardımcı ruhların tamamı veya birçoğu bu giyside yaşar. Böylelikle şamanın statüsü de giydiği giysiyle de ölçülmektedir. Bu giysiyeye Altay-Sayan Türkleri manyak, Kobdin şamanları mandzık, Uryanhay şamanları

terig, Halhal şamanları Umışıl, Tuva şamanları hamnaartan derler. Altay şamanlarının manyak olarak adlandırdığı giysi genellikle açık yakalıdır ve üstü demir, hayvan tırnağı, samur derisi ve birtakım eşyalarla süslenmiş bir cübbeyi andırır. (Görsel 8)

Şaman giysileri genel yapıda aynı görünüşlerde coğrafi ve kavmi özelliklerden dolayı ve şamanlık geleneği ve şamanın statüsü ile ilgili olarakta farklılık göstermektedir. Şaman giysisi genelde manyak ve başlıktan oluşur. Şaman giysisine yozlaşmalardan ve diğer dinlerin baskılarından dolayı önemini zamanla kaybetmiştir. Buda zamanla geleneklerden uzaklaştığını göstermektedir. (Görsel 9)

Şaman giysisinin yapılması ruhların izni ve göstermesiyle yapılır. Giysiye takılmış parçalar simgeseldir. Şaman elbiseleri tasvirleri genelde üç hayvan figürüdür. Bu hayvanlar kuş, ayı ve geyiktir. Genelde giyside bulunan hayvan ana hayvanı temsil eder ve başlıkta bu hayvana uyumlu bir başlıktır. Yani şaman manyak'ı ve başlığıyla hayvan ananın kılığına girip öteki dünyada yolculuğa çıkmaktadır. Manyak'ın asıl kısmı maral veya beyaz koyun derisinden oluşmuştur. Şaman kötü ruhlarla savaşmak için özel bir giysi giymeye mecburdur. Bu giysi onun zırhı gibidir. Giyside bulunan simgeler kötü ruhların şamana zarar vermemesi ve yaklaşmaması için dikilmiş veya takılmıştır.

Şaman kostümü üzerinden sırtına astığı demir zincir bazılarına göre şaman kudretini bazılarına göre de kötü ruhlarla savaş sırasında şamanı koruyacağına inanılırdı. Buradan da anlaşılacağı gibi kötü ruhların demirden korktuğuna inanılırdı. Elbisede bakırdan çingiraklar, zillerde vardı. Şamanın giysisinin hazırlanması da bir törenle yapılırdı. Altay şamanlarının giysisi (manyak'ı) iki, üç ay kadar zamanda yapılır ve bu giysinin üzerinde yaklaşık altı yüz e yakın eşya vardır. Ortalama ağırlığı on beş, on yedi kg kadardır. Bu giysiyi şamanın ailesinde ki kadınlar dikerlerdi ve bu dikim esnasında hiçbir erkekle yüz yüze gelmezler ve diktikleri manyak'ı çadırda gizli bir yerde saklardı. Hazırlanmış olan bu kostümün şamana giydirilmesi için özel bir tören yapılırdı. Bu törendeki amaç giysinin ruhlar tarafından onay almasıdır. Sadece tören zamanlarında giyilen bu kostüm diğer zamanlarda uygun bir yerde saklanır. Şamanlık her ne kadar soydan geçse de şamanın kostümü aileden hiç kimseye verilmezdi. Verilecek kişi şaman olsa dahi kim için dikilmişse onun dışında hiç kimse o kostümü giyemezdi. Yani her şaman kendine yeni bir manyak yaptırmak zorundadır. Şaman

öldüğünde de bu manyak ormanda bir ağaca asılır. Gömüldükten sonrada mezarının başına konulurdu.

Yakut şaman efsanelerine göre bu kostümün kutsanması için yapılan dini ritüel de yaşlı bir şamanın aday olan şamanı bir bozkıra veya yüksek dağ başına götürürdü. Şamana dikilmiş olan yeni kostümü giydirir, eline davulu ve bir söğüt dalı verilir (söğüt dalı at kılları ile sarılıydı). Adayın sağ tarafında dokuz erkek sol tarafında ise dokuz kız yer alırdı. Bu merasimi yöneten yaşlı şamanda kendi elbisesini giyer ve aday şamanın arkasında durarak bir takım dualar okumaya (yemin duası) ve okuduğu bu duaların aday şaman tarafından tekrar edilmesini ister. Bu duada yoksullara, ihtiyaç sahiplerine, ruhi hastalara, çaresizlere yardım edeceğine, ruhlara saygı göstereceğine ve onlara hizmet edeceğini bildirir.

Erkek ve kadın şamanların kıyafetleri arasında fazla fark olmasa da bazen zevklerine, ruhların isteklerine ve şamanın gücüne göre değişiklik gösterebilir. Yakut şamanlarının kadın saç örüğü ile süslendiği, Hakas şamanlarının ise boncuk ve gerdanlık taktıkları, başlarına kız papakları koydukları bilinmektedir (Bayat2006, s. 181). (Görsel 10)

Görsel 7. Şamanın Kostümü (1), Erişim Tarihi: 14.Mayıs.2019, <https://bit.ly/2KzMrpO>

Görsel 8.Şamanın Kostümü (2), Erişim Tarihi: 29.Temmuz.2015<https://bit.ly/2WwNrlR>

Görsel 9.Şamanın Kostümü (3), Erişim Tarihi: 05.Haziran.2019<https://bit.ly/2QT2tMD>

Görsel 10.Kadın Şaman, Erişim Tarihi: 21.Mayıs.2019<http://bit.ly/2I1BDiM>

1.5.2.Şaman İnancında Davul

Şamanlığın tüm simgelerini kendinde barındıran ve şamanlığın ayrılmaz bir parçasıdır davul. Türk şamanlığında davul tek kullanıcıları olduğu halde Karyak şamanlığında davul şamana ait değil aileye aittir. O aileden herhangi bir kişi davuldan müzik aleti gibi yararlına bilir (Bayat, 2006 s.194). Başlıca esime tekniği olan davul şamanları tüm diğer din adamlarından ayıran başlıca alettir. Bazı Türklerde davul yerine ok veya asada önemli rol oynardı.Bunun yanı sıra davulsuz şamanlık yapanlarında olduğu da bilinmektedir. Yani bu kadar farklı şamanlık yapanlar varsa da davul şamanın esas çalgı aletidir denilebilir.

Davul, insanların isteklerini ruhlara ileten, öteki âlemin ruhlarını da insanlara hissettirebilen tek kutsal müzik aleti olarak adlandırılır. Davulun boyutu ise hem şamanın yaşına hem de şaman geleneğine göre ruhların isteklerine göre belirlenir ve şaman hastalığından sonra şaman adayının yeni statü almasıyla, giysisinin ve davulunun da yapılması şarttır. Bu nedenledir ki şamanlığı davulsuz düşünmek pekte mümkün değildir.

Davulun yapılması da tıpkı şamanın giysisi gibi ruhların isteği üzerine olur. Bu davul Altay-Sayan halklarında el değmemiş, temiz olması şart olan kayın veya sedir ağacından yapılır ve kasnağı geyik, dağ keçisi veya at derisinden üzlük çekilirdi. Davulun yapılması için beş maddenin olması şarttır ve bu beş madde ağaç, demir, bakır, deri ve kıl sicimidir. (Görsel 14) Davul şamanın isteği ile değil ruhların istek ve telkinleriyle yapılır ve bu ruhlar şamanın ömrünün sonuna kadar kaç davul kullanacağını da belirlerken böylelikle şamanın ömrünü belirlemiş olur (Bayat, 2006 s.194).

Benzer bir şekilde Kumendin şamanları da davullarını soy dağlarından alır. Dağın uygun gördüğühalde davulun yapılmaması şamanın kendi sağlığı ile ödemiş olacağı bir bedel olarak söylemektedir. Kumendin şamanları ömürleri boyunca soy dağlarında üç ila dokuz arası davul yapma emrini almaktadır (İnan, 2006 s.91). Eğer şamanın davulu zamanından önce yıpranır veya zedelenirse şamanın hastalanacağını gösterir. Şaman hastalığından kurtulmak için büyük kuruyucu ruhuna at veya öküz kurbanı sunar ve davulunu onarmak veya yeni davul yapmak için izin istemiş olur.

Tubalar şamanlarının inancına göre de birbiri ile kavga eden şamanların davullarında bu kavgaya karışmış olurlarki mağlup olup ölen şamanın davulundan da kan akar. Şamanın davulunu kırmakta şamanı öldürmekte mümkündür. Simgesel olarak dünya görüşünü yansıtan davul tüm parçaları ile bir bütünlük oluşturmaktadır. Davulun yapımı ve simgeleri hakkında yeterince bilgi olup Sovyet müzelerinde Altay-Sayan Türkleri ve Yakut şamanlarının kullandıkları davul tipleri yer almıştır.

Görevine yeni başlayan şamana davulun verilmesi nedeniyle yapılan ritüele de şamanın ilk kamlığı denilir. Bu görevi sırasında şaman tıpkı elbiselerinde olduğu gibi davulu içinde ruhların onayını almış olur. Ülgen 'e, Erlik 'e ve diğer büyük ruhlara da kurbanlar sunulur (İnan, 2006 s.91). Davul çoğunlukla kayın ağacından yapılır ve kolluk göreviniyapan iki sapla iki kısma ayrılır. Ahşaptan yapılan sapsar ise dikey ve yatay keşişecek şekilde davula eklenir ve bu şekil kollarını yana açmış insan figürünü hatırlatır. Bazı şaman davullarında davulun üst kısmına insan yüzü tasviri konulur ve bu dikey sap davulun ve kullanan şamanın ruhunu simgelediğini gösterir. Kullanılan iki küçük levha göz rolünü alırken dörtgen şeklindeki metal levha ise sakalı, yürek şeklindeki levha ise kalbi göstermektedir. Göz şeklinde konulan küçük metal parçalar

ise şamanın çok uzağı gören gözünü, buradaki insan figürü de yardımcı olan ruhu simgelemektedir.

Görsel 11.Şaman Davulu, Erişim Tarihi: 19.Temmuz.2013<http://bit.ly/2QXf3un>

Altay-Sayan şamanlarının davullarında ki davulu iki kısma ayıran insan figürüne “Tüngür eezi” denir. Bu koruyucu ruhu temsil eder ki şamanın esas yardımcılardan biri ve davulu koruyan ruh olarak bilinir. Bu birbirini kesen dikdörtgenler Ülgen ‘in yazıları bazen de Ülgen’in mührü derlerdi.

Kabdin şamanları davullarında ki bu figüre “ham buter” derler. Urhanhay şamanlarının davulu ise dairevi şeklindedir ve dikey sapla ikiye bölünür. Bu sapa toktuş denir. Burada da davul çeşitli eşyalarla süslenir ama bu davulda insan figürünü yansıtmaz. Ortadan geçen sap davulu yukarı ve aşağı kısma ayırır. Buradaki aşağı ve yukarı kısım gök ve yeri veya ruhlar dünyası ve insanoğlunun yaşadığı dünyayı temsil etmektedir. Yatay atılan sap ise eşit olmayan iki parça şeklinde davulu böler. Sapın yukarısı gökyüzünü gösterirken aşağı kısmı yeraltı dünyasını simgeler. Davulun iç ve dış kısmında kırmızı veya beyazla çizilmiş resimler vardır. Davulların birçoğunun dış cephesinde sağda ay solda güneş resimleri vardır ve ikisinin arasında da biraz üstte yıldız resmi ile beraber yeraltı dünyasının kötü ruhları olan körmesleri ve iyi gök ruhlarını simgeleyen hayvan ve yaratık resimleri çizilmiştir (Bayat, 2006 s.194).

Sibirya ve Altay şamanlarının davullarında ise genelde sağda güneş solda ay resmi vardır. Bunun tersi olan Hakas ve Altay şamanlarının davullarında da solda güneş sağda ay yer almaktadır. Kutsal dağ resimleri Erlik'in ve Ülgen'in oğul ve kızlarının resimleri, kuş ve yılan resimleri de davullar da sık görülen resimlerdir. Sibirya ve Altay Türklerinin şaman davulları ise genellikle ortadan çizilen hatla iki kısma ayrılır. Yukarı kısım gök âlemini aşağı kısım ise yeraltı dünyasını temsil etmektedir. Altay ve Sayan davulların da daha çok gök ve yeraltı dünyasının simgeleri vardır. Bazı Altay kavimlerinde ise yer varlıklarının tasvirlerine de rastlanmıştır. İster Yakut isterse Altay-Sayan isterse de Moğol-Buryat şamanlarının davulları ortak bir benzerlik göstermiştir. Farklı olan bazı simgelerin ise şamanın bireysel düşüncesiyle farklılaşmıştır. İki kısma ayrılan davulda bulunan kuş resimlerinin ise kırmızı, beyaz ve kara renklerde tasvir edildiği görülmüştür. (Görsel 13). At figürlerinin ise sadece kırmızı ve beyaz renkte olduğu görülmüştür (Bayat, 2006 s.194).

Bunun yanı sıra Minusinsk Tatarlarının şaman davulu ise genelde üç ana kısma ayrılır ve bu kısımlar iç, dışve tokmaktan oluşur. Yapılan davulun büyüklüğü bir arşın (0, 68 cm.) kadardır. Davulun iskeleti söğüt ağacından yapılırken iç kısmına atılan dikey sap genellikle kayın ağacından olur. Davulun üstü ise at derisinden kaplanır. Şaman davulunu oluşturan asıl kısmı (ağaç ve demir sopa) değiştirilemez ve yenilenemezdir. Sadece davulun derisi değiştirilebilir. Sapta mars adı verilen delikler vardır ve şamanın bu delikler yardımıyla yeraltına indiği delikler olarak simgelenir. Sapın üst kısmında ise demir bir sopa vardır ki bu şamanın kötü ruhları kovmak için kullandığı demir sopadır. Bu sopayada on sekiz demir çingirak bağlanır ve bu çingiraklarda kötü ruhları kovmak için kullanılan bir silahtır. Sopaya bağlanan iki çan şamanın yardımcı ruhlarını temsil etmektedir.

Davulun üst kısmında gökkuşağının tasviri bulunur ve iki ucunda iki kare biçiminde merdiven tasviri vardır. Burada ki merdiven tasviri göğe çıkmak için kullanacağı aleti göstermektedir. Yine davulun üst kısmında beyaz renkli iki kayın ağacı tasviride çizilmiştir. Merdivenin üst kısmında yedi kız tasviri vardır ve bu kızların Ülgen'in kızları olduğu tahmin edilmektedir. Bu kızların yanında da şamanın göğe yükselmesinde şamana yardımcı olan iki kuş tasviride mevcuttur. Bu davulun üstünde iki atlı resmine de rastlanmaktadır ki kırmızı renkli atlı yeraltı dünyasını beyaz renkteki atlı ise gök âlemini göstermektedir. Davulun ortasından geçen üç çizgi ise gerçek dünya

ile yeraltı dünyasını bölen sınırdır. Yine davulların üzerinde bulunan kurbağa, yılan, dağ, deniz, altın direk gibi resimlerde davulun alt kısmında bulunan resimlerdir. Alt kısmında bulunan iki balık yeraltı dünyasını tasvir eder. Kara ve ala renktir. İki köpekte bekçi görevini yerine getirir ve şamana gelen kötü ruhları haber verir. Davulun alt kısmında bulunan Erlik hanın hizmetinde olan yedi at ve yedi insan tasviri de vardır. Yine davulun alt kısmında bulunan tavşan resimde şamanın tüm aletlerini koruyan ruhu temsil etmektedir. Bütün bu tasvir ve simgeler şamanın ruhlar âlemi ile irtibata geçmesini sağlamak için çizilmiştir. Ruhların dünyasıyla kurduğu iletişim nedeniyle şaman toplumda özel bir yere sahiptir.

Bütün dünya görüşü, mitolojisi ve bütün gizli bilgileri simgelere dönüştürülmüş giysisine yansıdığı gibi davula da yansımıştır. Şaman ayin zamanı yardımcı tüm ruhları davulun içine topladığı için içindeki tüm resimlerin davulun sahibinin veya sahiplerinin resmi gibi yorumlanabilir. En çok insan figürünün tasviri hem ata şamanların hem de şaman ruhlarının tasvirleridir. Şamanizm in esas unsurlarından biri olan ve üç dünyayı birleştiren ağaç resimde davulun iç kısmında yer alır ve bu ağacı göğe çıkmak ve yeraltı dünyasına inmek için merdiven diye kullanmaktadır. Davul şaman mitolojisine göre ilk göksel şaman tarafından yapılmış ve Altay Dağın da dünya ağacına asılmış vaziyette gök şamanının insanları kurtarmak için ikinci gelişini beklemektedir.

Görsel 12.Hayat Ağacı, Erişim Tarihi: 05.Haziran.2019<http://bit.ly/2K2j2W7>

Görsel 13.Şaman Davulu (1), Erişim Tarihi: 05.Haziran.2019<http://bit.ly/2Is62FR>

Görsel 14.Şaman Davulu (2), Erişim Tarihi: 26.Nisan.2019<http://bit.ly/2Iuu6bn>

1.5.3.Şaman İnancında Tokmak

Şaman davullarının yanında Altay ve Uryanhay şamanlarının obro, halhal şamanlarının tahiur, yakut şamanlarının da bula ayanh ismini verdikleri tokmak vardır (Bayat, 2006 s.211). Küreye benzeyen tokmak davul gibi kutsal kayın ağacından yapılır. Fakat söğüt ve çam ağacından da yapılan örnekleri mevcuttur. Bunun yanı sıra geyik kemiğinden veya boynuzundan yapılan tokmalarda vardır (Görsel 15). Tokmağın davula vurulan kısmına samır veya tavşan derisinden üzlük çekilir ve bu çekilen üzlük davulda sesin boğuk çıkmasını sağlar ki boğuk çıkmasını esas amacı da öteki dünyadan gelen sesleri simgelemektir.

Altay- Sayan Türklerinin genel olarak tokmakları birbirine benzemektedir. Tokmakların sapına genellikle bez ve deri parçaları yapıştırılır ve bu yapıştırılan deri parçalarının hastaya gelen kötü ruhları kovmak için kamçı görevinin yerine getirmekteydiler. Tokmakta davulun bir parçası olduğu için bazı halkalarla ve resimlerle süslenilirdi. Bu tokmalardan şaman hem silah, hem kürek ve hem de kamçı olarak yararlanmaktaydı. Tuva şamanlarının tokmakları aynı zamanda fal açmak içinde kullanılmıştır. Nitekim davulda nehirden geçmek için şamanın bindiği kanatlı atıdır. Yine davulun yaygın şaman inancına göre şamanı sema ya yer altı dünyasına götüren bineği olduğu düşünülürse tokmağın kamçı olması da normal kabul edilmektedir. Bu yüzden Altay şamanları tokmağa kamçı davula da binek hayvanı demişlerdir. Yakut şamanlarının davula at dedikleri kayıtlıdır.

Yakut şamanlarına göre kamlık zamanı davulun hayvana tokmağında kamçıya çevrilmesi ve şamanın öteki dünyaya bu hayvana binerek gittiği çok yazılmıştır. Yani şaman esridiği zaman davul onun göklere çıkmasına yardımcı olan atı, geyiği, kurdu olduğu gibi yer altı dünyasına götüren kayığı olarak görülür ki tokmakta bu esrimede kamçı ya da kürek görevini almıştır. Şamanlar esrime zamanında gövdelerini terk eder ve davuluna binerek görülen dünyanın ötesine giderler. Şamanın göğe çıktığı zaman üzerine bindiği hayvana Burak veya parak denilirdi. Tuva şamanlarındaki de tokmalarda bir yüzü deri diğer yüzünde de dokuz adet halka mevcuttur. Bu halkalar davula her vurduğunda birbirine çarparak ses çıkarırlar. Bu halkaları şamanlar aynı zamanda fal açmak ve bu şekilde gelecekte haber vermek için kullanılırdı. Kamlığın sonunda şaman bu tokmağı yere atar eğer tokmak halkaların üstüne düşerse bu iyiye yorumlanırken eğer halkalar yere doğru düşerse de bu kötüye yorumlanırdı. Eğer tokmak böğrü üstüne düşerse de bu atma işlemi tekrarlanırdı (Bayat, 2006 s.211). Davulun çıkartmış olduğu bu ritmik sesler ruhların davulun içerisine girmeye mecbur ve davulun ikinci görevi olan ruhları çağırma rolünü üstlenmiş olur. Şamanın davulun ritmini hızlandırması ve dönme suretiyle yaptığı hareketlerle oynaması esrimeye sebep olur. Böylelikle davul şamanı bu esrimeyi yerine getirerek başka bir alana götürmesi ile de üçüncü görevini yerine getirmiş olur.

Yakut şamanlarında ise davulun çıkardığı sesler yardımcı olacak iyi ruhları çağırdığı gibi kötü ruhlarında kovulmasına yardımcı olmaktadır. Davul ve şamanın giysisi birbirini tamamlayan iki önemli unsurdur ve bu sayede kutsal ulan bilgi simgesel

bir şekilde giysi ve davulda toplanmış olmaktadır. Böylelikle soyut kavramlar somutlaştırılmış, parçayı da özelleştirmiş olup şamanlığı ve ruhlar dünyasının dışı vuruşunu göstermiştir. Şaman hazırlamış olduğu tokmak ve davulu yaşlı bir şamanın yönetiminde davulunu canlandırma ritüelini gerçekleştirir. Bu canlandırma veya arındırma yapılamayan davul sadece müzik aletinden başka bir şey değildir. O nedenle arındırılmış giysi, davul ve diğer şaman eşyaları şamanın esime yolculuğunda çok önemli bir yeri olan davul ve tokmak musikiden ve şarkılardan yaralanarak diğer dünyaya taşınmakta şaman için önemlidir (Bayat,2006 s.211). Aynı zamanda davul ve tokmağın bir diğer görevi de çıkardığı musiki ile tedavi zamanı iyileştirmede de önemli bir yere sahiptir.

Görsel 15.Şaman Tokmağı (1), Erişim Tarihi: 14.Kasım.2018<http://bit.ly/2WowepY>

Görsel 16.Şaman Tokmağı (2), Erişim Tarihi: 06.Haziran.2019<http://bit.ly/31fwDhU>

1.5.4.Şaman İncasında Başlık

Başlık giysiyle bir bütünlük oluşturduğundan şamanlıkta önemli bir yere sahiptir. Bu başlıklar şamanları birbirinden ayırmaya da yarar. Şamanlar keyfi başlık yaptıramayacakları gibi herhangi bir başlığı da giyemezler. Sihirli bir gücede sahip olan bu başlıklar önemli bir dış unsur olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu başlıklar genelde deriden veya kayın ağacı kabuğundan da yapılırdı. Yöreden yöreye değişen başlık türleri bulunmaktadır. Bazı eski şamanlarında boynuz taktıkları da kayıtlar arasında mevcuttur (Görsel 17). Bu boynuzlar genelde geyik az bir oranda da boğa boynuzundan oluşmaktadır.

Görsel 17.Şaman Başlığı (1), Erişim Tarihi: 03.Mayıs.2019<http://bit.ly/2Wof7o6>

Görsel 18.Şaman Başlığı (2), Erişim Tarihi:05.Eylül.2018<http://bit.ly/2WiF5cB>

1.5.5.Şaman İnancında Maske

Bazı şamanların manyak ve başlığın dışında da maskede takmışlardır.

G.Ksenefontov'un derlediği şaman efsanelerinde demirdenmaske takan çok güçlü şamanlardan bahsedilir. Maskelerin genelde deriden ve ağaç kabuğundan yapıldığı bilinmektedir (Bayat, 2006 s.183).

G.Potonin 'in verdiği bilgi doğrultusunda

Sibirya şamanlarının maske taktıklarını öğreniyoruz. Bu maskeler toz ağacı kabuğundan yapılır, bıyık ve sakal yerine sincap kuyruğu takılır" (Potanin ve Bayat, 2006). M.Eliade'a göre maske "her zaman ruhlara karşı bir kamufraj ya da savunma aracı değil, sihirle ruhlar âlemine katılma sürecini yürüten ilkel bir tekniktir (Eliade ve Bayat, 2006).

Maske her ne kadar şaman kostümünü tamamlayıcı öge olsa da bazı simgeleri de barındırmıştır. Demir maske takan bazı şamanların gözleri o kadar etkili olduğu için insanlara da zarar verilmesini önlenmesi amacıyla da takılmıştır. Bazı şamanlarda ise maske yerine yüze boyalar sürülmüştür. Boyanın sürülüş amacının ise ruhlar âlemine adapte olmasının yanı sıra kötü ruhlar tarafından tanınmamaktır (Görsel 19).

Görsel 19.Şaman Maskesi, Erişim Tarihi: 05.Haziran.2019<http://bit.ly/2KvGgmM>

1.5.6.Şaman İncında Ayna

Şamanı tamamlayan bir diğer nesnede aynadır. Ayna diğer kostüm, davul, başlık gibi ruhların izni ile yapılmaz. Şaman tarafından bulunduğu inanılırdı. Yani ayna ruhların şamana doğrudan sunduğu kehanet aracı olarak tanımlanır. Ayna öteki dünyayı görmek ve kötü ruhların yerini tespit etmek için kullanılırdı. Hasta tedavi etmeye giden şaman aynayı yanında götürür hastanın iyileşip iyileşmeyeceğini görmek için de baktığı bir araçtır. Bazı şamanlar da aynanın felç ve baş ağrısı gibi belli rahatsızlıklarda şamanın en yakın yardımcısı olmuştur. Büyü ve sihir yapılması amacıyla da kullanılmıştır.

Aynanın bulunma efsanelerine göre ayna ya bir nehir kıyısında veyahut bir kaya dibinde bulunurdu (Bayat, 2006 s.190). Bakır ve demirden yapılan bu araç diğer tüm eşyalardan farklı olarak şaman öldüğünde ailesine ve yakın akrabalarına kalabilmesidir (Görsel 20). Eğer şamanın kimsesi yok ise mezarının başına konulur ve böylelikle ayna geldiği gökten yine aynı şekilde geriye döner ve başka şaman tarafından bulunur.

Görsel 20.Şaman Aynası, Erişim Tarihi: 09.Aralık.2017<http://bit.ly/2I0QF8k>

1.6. ŞAMANİZMDE SEMBOLLER

Herhangi bir sanat ürününün doğması karşılaştırmalardan kaynaklanır. Bu karşılaştırma sonucu doğan sanat ürünü sanatın tüm alanlarında da böyledir denebilir.Örnekleme gerekirse bir şiirin ortaya çıkmasında fikirler ifade edilir, dil önemlidir. Resim içinde semboller ve mitler önem taşır. Sanatta başlayan serüven yaşamış olduğumuz hayat basamaklarının farklılığı, çeşitliliği ile olgunlaşır. Sanatsal olgunlukta yaşamışlıklarla ilişkilendirildiğinde deneyimler ve içselleştirmelerden ortaya çıkar. Sanatta tutku en önemli özellikken burda tutkuya yoğunlaşmada denilebilir. Tutku eksik olduğunda yeteneğin büyük ve önemli olmasında işe yaramamış oluyor.

Böylelikle tutkusuz başlayan bir serüvende problemlerle dolu bir yaratıcılıktan başka bir şey olmamış oluyor. Bu yoğunlaşmanın içinde yer alan semboller ve mitler resimsel ilerleyişte imge şeklinde ortaya çıkıyor. Geçmiş yaşantılara ait olan sembol ve mitler şimdiki zamanda şekil değiştirerek biçimlere dönüşürler.

Kısaca bu sembol ve mitler bir anın dondurulmuş halini ifade ettiği gibi çağrıştırdığı olayları da çok farklı bir boyuta erdirmişdir. Sembol ve mitleri özellikle

şamanizm de görülür. Şamanizm de karşılaşılan semboller ve mitler imge şeklinde sanat yapıtına dönüştürülür. Bu olayı imgeleyen kişi sezgisel olarak olayları kafasında canlandırarak, vurgu yapmak istediği şeye imgesel biçimde ortaya koymaktadır (Hoppal, 2015 s.49).

Şamanizm de ki imgeler ise mitsel içerikte bulunan söylentilere dayanmaktadır. Bu söylentilerde ise şamanın trans durumu, çalgısı, dansı ve kıyafetlerinde kullandığı motifler simgelerle anlatılmıştır. Yani bu simgeler de şamanın dünyasını imgeler. Burdan da anlaşılacağı gibi şaman da tıpkı bir sanatçı gibi önce kendi dünyasını kurarken hayal dünyasına başvurur. Yani keşfetmeyi, araştırmayı dener ve öğrenir. Trans haline geldiğinde de içinden geldiği gibi hareket etmektedir. Davulunu çalarken veya dans ederken kendi sınırlarını zorlar, performansını en üst seviyelere çıkarmaya çalışır. Bir tür kendine terapi yapmış olurdu. Bu ruhsal yolculuğunu bilinçli yapar gördüklerine çevresindeki halkına anlatır ve bundan da bir karşılık beklemezdi. Yaptığı tüm hareketlerini “iyilik”, ”tedavi etme”adına yapar, doğal yollar dener, rüyalarınıpaylaşırdı. Zaman içerisinde de şaman tarafından yapılan her şey özgün söylentilere dönüşürdü.

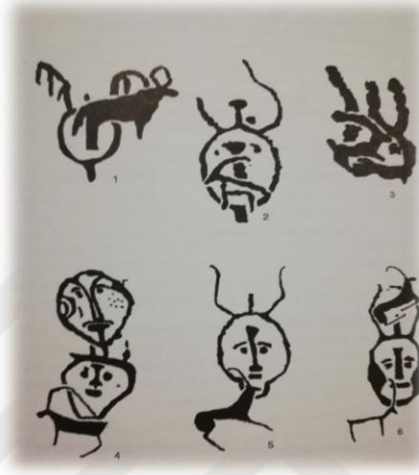
Şamanların hareketlerini uzun süre inceleyen Drury şöyle der:

Şamanlar her zaman bilinçli hareket ederler. Çünkü trans durumunda iken karşılaştıkları şeyleri normal birer imge gibi görürler, tuhaf imgeler olarak tanımlamazlar. Bu her zaman şamanlar için böyleydi, aksine bu imgeleri deneyimsel bir gerçeklik ve gereklilik olarak ele alırlar. Çünkü ruhsal yolculuk sırasında görülen herşey şaman için “gerçek” tir (Drur., 1989, s. 77).

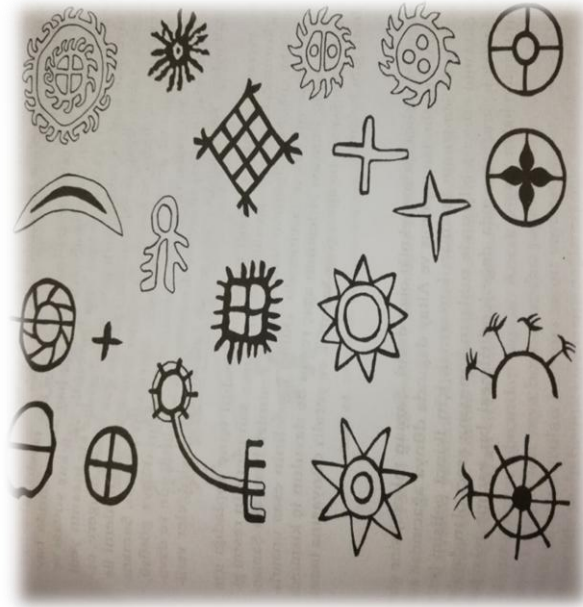
Bütün bunlara göre şamanlar ruhsal yolculukları sırasında ki tüm deneyimlerini gerçekleştirmeye çalışır, bildiklerini imgesel boyutlarda aktarır ve aktardıklarınıda uygulamaya çalışırlardı. Bir şaman açıkça görmek veya konsantre olabilmek için ya gözlerini kapatır yada karanlık bir yerde çalışmayı tercih ederdi. Transa geçtiğinde de gözler kapalıdır. Şamanın transta gördükleri, yaşadıkları gerçekte yoktur. Sadece imgesel olarak mevcuttur. Sanki gerçek dünyada yaşıyormuş gibi hareket eder. Şamanın özel görme yeteneğine sahip olması, yaptığı içten dansları, şarkıları ve sözleri etrafına ruhen aydınlık vermeyi sağlar. Şamanlar başkalarının algılayamadığı şeyleri görür, okur ve etrafındakilere aktarır ve bu şamanın kendi yeteneğidir.

Yani şaman tıpkı iyi donanımlı bir sanatçı gibi bilinmeyen nesnelere, yaklaşan olayları, sırları görmesi, geleceği görmesi ve tüm bunları yorumlayan kişidir. Şamanlar

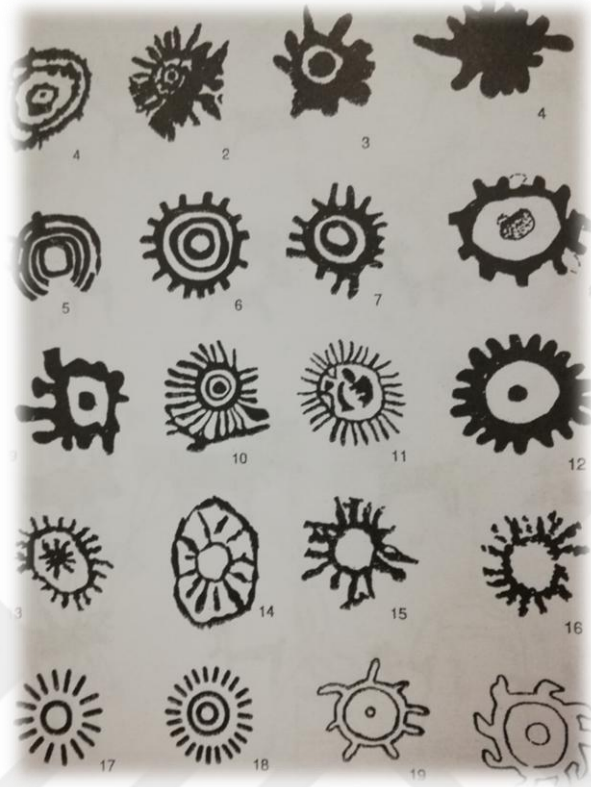
dönüşüm yani trans esnasında başka bir kılığa girerken bilinçlerini de girdikleri kılık altında imgesel olarak etrafa yansıtırlar. Böylelikle de ruhsal yolculuk daha kolay olur. Bir hayvan kılığına girebilir ve başka bir görüntü de veya çok iyi tasarlanmış bir başka elbiseylede ortaya çıkabilir. Bu elbisenin üzerinde bulunan figürlerle simgesel olarak diğer dünya ile bağlantı kurdukları söylenir. Bu sembeler kıyafetlerinde olduğu gibi kullandığı çalgının, tokmağın, başlığın, maskenin de üzerinde bulunur.

Görsel 21.Boynuzlu Maskeler (Hoppal, 2016, s.67).

Görsel 22. Şaman Davulunda Yer Alan Mitolojik Semboller (Bayat, 2006, s.209).

Görsel 23. Güneş Sembolleri (Hoppal, 2016, s.22).

İKİNCİ BÖLÜM

ŞAMANİZM VE SANAT

2.1.ŞAMANİZM'İN HEYKEL SANATINA YANSIMASI

Şamanizm'in tarihsel olarak çok eski bir inanç oluşu ve bu inancın kendi içinde barındırdığı yönetim şekli ve koşulları elbette ki başta plastik sanatlar olmak üzere heykel sanatını ve diğer sanat gruplarını da etkilemiştir. Şamanizm de dini törenlerde kullanılan bir takım materyaller bu sanat dallarında sıklıkla kullanılmış ve ilham vermiştir.

Bunlar sıralandığında başta kullanılan davul gelir. Davul dini törenler de çok önemli bir yere sahip olmakla beraber yapılış aşamasında sanata dönüşmektedir. Davulun yapılışında deri, demir, ağaç gibi malzemeler kullanılırken bunun yanında davula yapılan semboller, süslemeler ön plana çıkmaktadır. Davul üzerine işlenen resimler bir başka davulda farklılık göstermektedir. Bu da her bir davulun yapılışında farklı işlenmiş sanatsal bir çalışmayı gösterir. Yapılan her bir sembolün bir anlamı ve amacı vardır. Dini inanç olarak her birinin kendi içinde görevi ve kullanma özelliği vardır. Davulda yapılan bir başka sembolde farklı malzemelerden yapılan figüratif çalışma ise heykel sanatını andırmaktadır. Davulun iç tarafına gelecek şekilde tasarlanmış ve bazısında bir bez bebeği bazında bir maskı veya kollarını açmış insan figürleri görülmektedir. Davul, şamanı şaman yapan en önemli özelliktir. Davul şaman içinde bu kadar önemli bir yere sahipken şamanda bütün öz verisiyle davulun yapım aşamalarını en ince detaya kadar işlemektedir.

Bir diğer önemli materyal de kostümdür. Şamanizm inancının içinde dini törenlerde kullanılan kostüm olmadan tıpkı davul da olduğu gibi şaman şaman değildir ve şamanı şaman yapan tamamlayıcı unsurdur. Şamanın dini törenlerde kullandığı kostüm kadınlar tarafından hazırlanmaktadır. Bu kostümde kullanılan materyaller sırasıyla deri, özel kumaşlar ve demirdir. Özel hazırlanan bu kostüm yaklaşık iki-üç ay gibi bir sürede hazırlanmaktadır. Palto şeklinde olan bu kostüm şamanın birebir kendisine göre hazırlanır. Kostümde yapılan işçilik tam bir sanat eseridir. İncelik ve özgün tasarım isteyen bir çalışmadır. Yaklaşık on altı- on yedi kg. ağırlığında olan bu

kostüm üzerinde altı yüze yakın farklı materyallerde kullanılmıştır. Bu da kostümde ne kadar ince işçilik istendiğinin kanıtı niteliğindedir. Kostüm üzerinde şamanın dini törenler de kullandığı kendisine özel yazılarda bulunmaktadır. Bunun yanında çok farklı semboller ve çizimler de yer almaktadır. Genelde şaman kostümleri birbirine benzerlik gösterse de normalde birbirlerinden farklıdırlar. Yaşadıkları farklı coğrafyalar olduğu için kostümlerde de bu farklılıklar kendini göstermektedir. Bu kostümde önemli bir başkamateriyalde şamanın kostümünde sırt tarafında T şeklinde olan bir demir vardır ve bu demir üzerinde ziller ve çingiraklar mevcuttur. Bunların hepsi özenle yapılan bir diğer materyallerdir. Şamanın kullandığı kostüm ne kadar dini açıdan önemliyse bir o kadarda sanatsal ve görsellik açısından da önemlidir. Ve bu kostüm sonraki dönemler için bir esin kaynağı rolü de üstlenmiştir. Günümüzde de toplumların dini liderleri buna benzerlik göstermektedir. Yani o dönemde şamandan gizli yapılan o kostüm bugün sanatsal bir biçimde tasarımcılar tarafından rol model alınarak yapılmaktadır. Yani şaman kostümü sanatsal açıdan geçmişten günümüze bir basamaktır.

Şamanın kullandığı diğer materyallerde (başlık, ayna ve tokmak) aynı sembol, çizim ve resimlerle donatılmış birer sanat eseridir denebilir. Yukarıda değinildiği gibi sanatçı tutku ile yapmış olduğu tüm eserlerinde yenilenmiş ve olgunlaşmıştır ve bu olgunluk geçmişten feyz alınarak günümüzde de birçok alanda kullanılmıştır. Sanatın bütünlüyci özelliği tıpkı Şamanizm de olduğu gibi geçmiş ve geleceğin arasında bir köprüdür.

2.2.ŞAMANİZM'İ KONU ALAN SANATÇILAR

Mehmet Aksoy:1939 Hatay doğumlu sanatçı 1967 yılında İ.D.G.S. Akademisi Heykel bölümünde, Prof. Şadi Çalık atölyesinde öğrenim gördü. Sanatçı ile yapılan bir röportajda sanatı ve Şamanizm ile ilgili konulardaki görüşleri alınmıştır.

İnsanlar farkında değiller ama şehir hayatı ve teknoloji insanları kendilerinden uzaklaştırıyor. Doğaya bir yabancılaşma var ve mukaddeslerimiz değişti. Bir ağaç mukaddes değil artık. Suda değil, hayatta değil, böcek değil, hiçbir şey değil. Şamanizm'de ise tam tersi var.

Bunlarla birlikte dünya döngüsü içinde yaşamak var. Aynı zamanda Şamanizm'de doğadaki her şeyin ruhu olduğuna inanılıyor. Şu anda insanların kaybettikleri de bu insanlar ruhlardan korkuyorlar, atalarının ruhlarından korkuyorlar. Şamanizm inancında, ölen atalarına, yakınlarına ait kafatası, eşyalar gibi şeyleri saklar ve onlarla yaşarlar. Zorda kalırlarsa onlardan güç isterler. Şamanizm'de ruh çok önemlidir. Bu ruh, atın ruhu, kuşun ruhu, atalarının ruhu da oluyor.

Şamanlık babadan oğla geçiyor neredeyse. El vererek devamlılığı da var. Şamanlar, normal insanların beyinlerinde aktivite edemedikleri enerjiyi aktivite ederler aslında.

Şamanların en önemli görevlerinden biride, ölülerin ruhlarının bu dünyadan, öbür dünyaya geçişini sağlamaktır. Atın ruhunu, kuşun ruhunu dans eder, şarkı söyler toplar ve böylece güçlenir. Anadolu'da ilk önce Şamanizm vardı. Kibele daha sonraları ortaya çıktı. Anadolu'da kutlanan hıdrellezler, nevrular, birçok gelenek Kibele'de olduğu gibi, Şamanizm'de de vardır. Mesela gelin evinin kapısından girerken narı yere atarak kırar bu bereketi simgeler. Bu gelenek Kibele inancında da Şamanizm inancında da vardır (Can, 2012, s.66).

Görsel 24. Davulcu Şaman (Aksoy, 2012, s.268).

Mehmet Aksoy'un heykellerinde Şamanist öğeler anlatı-biçim ilişkisi yönünden de çok güçlü olarak algılanmaktadır. Aksoy davulcu şaman adlı heykel çalışmasını şu şekilde anlatmaktadır.

Şamanizm'de davul önemli bir unsurdur. Şaman davul çalarak, dans ederek ruhları çağırıyor. Onları toplayarak güç alıyor. Heykelin üzerindeki simgeler ise, şaman cübbesi zerindeki kırk farklı maddeyi temsil ediyor. Bu simgeler, yeryüzü, gökyüzü, su gibi şeyleri temsil ediyor. Ben bunların hepsini yapmadım. Ama var olduğunu biliyorum ve inanmaktayım buna(Can, 2012, s.67).

Görsel 25. Kuş Başlı Şaman (Aksoy, 2012, s.268).

Sanatçının pek çok heykelinde duygu ve düşüncenin aktarım unsuru olarak, şaman kültürüne ait öğeler bilinçli olarak kullanılmaktadır. Bu görüşten yola çıkarak yapmış olduğu kuş başlı adlı çalışmasını da şu şekilde anlatmaktadır.

Kuş başlı şaman, burada bir kütleden ruh durumuna geçiş anlatılıyor. Bun için ise, yarısı bir yerde, yarısı başka yerde, ayaklar eller farklı yerlerde olarak gösteriliyor. Şaman kuşun ruhunu çağırmak için, kuş maskesi takıyor. Burada maddi dünyadan, ruhsal dünyaya bir geçiş var. Bu formların hepsinin negatif olmasının sebebi budur(Can, 2012, s.68).

Kuş Maskeli Şaman, serpantin, afyon beyazı mermer ve sac levha olmak üzere farklı malzemelerin bir arada kullanıldığı, kütlesi olmayan ancak bir erkek vücudunun temsil edildiği bu heykelde baş, bir kuş maskesi ile tanımlanıyor. Topladığı ruhlarla güç kazanıp ait olduğu yerden ruhlar dünyasına doğru adım atan bu varlık, artık insanoğlundan farklılaşmış bir varlık olarak karşımıza çıkıyor.

Görsel 26. Yılanlı Şaman (Aksoy, 2012, s.271).

Aksoy yılanlı şaman adlı çalışmasını ise şöyle açıklar;

Şaman burada yılandan da güç alıyor. Yılanında Şamanizm'de sağaltıcı özelliği var. Tıp tada yılan böyle kullanılıyor. Yılan ayrıca provakatiftir. Buradaki prokakatif gerçeği göstermektedir. Mesela yılan Âdem ile Havaya elma vererek provakate etmiştir. Elmayı yiyen Havva dünyaya geri dönüyor, insan olduğunu anlıyor ve kendinin farkına varıyor. Yılan ayrıca farkında lığın da sembolüdür (Can, 2012, s.66).

Görsel 27. Sağaltıcı Şaman (Aksoy, 2012, s.273).

Bir başka çalışması olan sağaltıcı şamanda ise:

Sağaltıcı şaman, insan vücuduna dokunarak vücudun neresi bozuk, neresinde arıza var onu tespit edebiliyor. Alternatif tıp, akupunktur, bunların hepsi Şamanist geleneklerden gelen şeylerdir. Yatan bir hasta var ve onun üzerine çöken Sağaltıcı Şaman görülüyor.

İçinde ise, bir anda fark edilemeyen, kavranılamayan illüzyonlar var. Farklı açılardan, farklı şeyler olarak görülüyor(Can, 2012, s.70).

Görsel 28. Ruh Taşıyıcısı (Aksoy, 2012, s.275).

Şamanizm de ki ruh inancının önemini, yaptığı bir başka çalışmasında şu şekilde açıklamaktadır.

Burada Ruh Taşıyıcısı: Ölü ve ruh taşıyıcısını temsil eden figürler var. Ruh taşıyıcısı ölünün ruhunu kaldırmaya çalışıyor. Davuldaki farklı yansımalar, farklı dünyaları, farklı şeylerin yansımalarını temsil etmektedir(Can, 2012, s.71).

Geyik başlı Şaman ile sağaltıcı (tedavi eden) Şaman heykelleri, Şamanist ayinlerde kullanılan objelerle birlikte verilerek, şamanın yardımcı ruhları yanına çağırması, kötü ruhları kovması ve hasta bir ruhu sağaltması gibi enerjisini güce dönüştürerek gerçekleştirdiği performanslara gönderme yapılmaktadır.

Görsel 29. Koçbaşı Şaman (Aksoy, 2012, s.282).

Yaptığı bir diğer Şamanizm konulu çalışmasında Aksoy; *“Koçbaşı Şaman; heykeller içerikolarak hep aynıdır. Şaman cübbesinde değişik materyaller ve semboller bulunmaktadır.”*(Can, 2012, s.71). Koç Başlı Şaman heykelinde kuş tüyünün kullanımı, sanatçının karşıtlık yaratma çabasının yanı sıra, ana formun üzerine iliştirilen kuş tüyleri, kütlelerin hafiflemesini sağlamakla birlikte, uçuş eylemine gönderme yaparken kütlelerin içinde adeta bir ruhun var olduğuna da işaret etmektedir.

Görsel 30. Ak-Kara Şaman (Aksoy, 2012, s.285).

Şamanizm de çokça adı geçen ak ve kara şaman yani iyi ve kötü ruhlarla iletişime geçen şamanları Aksoy bir diğer çalışmasında şu şekilde açıklamıştır. “*Birisi öldüğü zaman ak Şamanda, Kara Şamanda dans eder. Ak şaman ruhu göğe götürmek isterken, kara Şaman yer altı dünyasına götürmeye çalışır. Hangisi güçlü ise, ruh o tarafa gider*” (Can, 2012, s.72).

Ak Şaman-kara Şaman çalışmasının yanı sıra, koçbaşı Şaman çalışmasında, kütleye eklediği detayların ana formu bozmamasına özen gösterdiği görülüyor.

Sanatçı, günümüzde anlamını yitiren doğal değerlerin yeniden keşfedilmesi, insanoğlunun köklerine inerek içindeki enerjiyi aktive edip ortaya çıkarması, bir başka deyişle, insanların doğadan uzaklaşan özüne dönmesi sorunsalından yola çıkarak gerçekleştirdiği şaman heykelleri karşımıza çıkmaktadır (Can, 2012, s.72).

Joseph Beuys: 1921 yılında Almanya’da doğan sanatçı aslında tıp eğitimi almıştır. sanata olan ilgisi bir sanat atölyesine yaptığı ziyaretlerle başlamıştır. II. Dünya Savaşının çıkmasıyla berber gönüllü olarak Alman Hava Kuvvetlerine katılmış ve yaptığı bir uçak seferinde uçağı düşürülmüştür. Bu kazada ağır yaralanan sanatçı uçağın düştüğü bölgede yaşayan Tatarlar tarafından kurtarılmıştır. Tatarların Beuys’un yaralarının iyileşmesi ve soğuktan donmasını engellemek için vücudunu öncelikle iç yağ ile kaplayıp keçe ile sarmışlardır. Bu iyileşme işleminde kullanılan bal, keçe ve iç yağına sanatçının eserlerinde sıkça rastlanmıştır.

Savaş sonrası ülkesine dönen Beuys sanata kaldığı yerden devam etmiş ve kendisini çok etkileyen Tatarların iyileştirme metodu sayesinde ruh bilimciliği ile ilgilenmeye başlamıştır. Sanat hayatına da akademik olarak devam etmiş olan sanatçı daha sonrasında akademi ile ilişkisini kesmek zorunda kalmıştır. Bu süreçten sonra sanatçı Fluxus Hareketine² dahil olmuş ve birçok canlı performans eylemini gerçekleştirmiştir.

Bu canlı performanslardan biri olan “I like America and America likes me” yi 1974 senesinde Amerika’da gerçekleştirmiştir. Bu performansta Beuys Amerika ‘ya indiğinde gözleri bağlı bir şekilde ambulansa bindirilmiş ve performansını sergileyeceği mekana girene kadar gözlerini asla açmamıştır. Telle sarılı bir alanda kurt, saman, birkaç tutam ot, sabit bir ses çıkaran cihaz, gazete parçaları ve yanında getirdiği

² Fluxus Hareketi: Bilince doğrudan etki eden ve bellekte iz bırakan deneyimlerin; sergilenen, alınıp-satılan, saklanan, ticari eserler üretmekten daha önemli olduğunu vurgulayan bir hareket olarak ta tanımlanır.

malzemeler olan alana girmiş ve bu alanda beş gününü geçirmiştir. Bu performansta kullanılan her bir malzemenin farklı anlamları varsa da asıl mesele Beuys'un beş gün boyunca vahşi kurtla beraber o alanda kalmasıdır ki "Süreç" ve "Eylem", "Beden"den ötededir diye açıklamıştır. İşte tamda burada Fluxus Hareketi' nin açıklamasını yapmıştır.

Görsel 31. "I like America and America likes me", Erişim Tarihi: 22.Mayıs.2019<http://bit.ly/2XwmqeN>

Görsel 32. "I like America and America likes me", Erişim Tarihi: 28.Şubat.2017<http://bit.ly/2WUaQx2>

Görsel 33. "I like America and America likes me", Erişim Tarihi: 03.Kasım.2017:<http://bit.ly/2K6sYO4>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Şamanizm'in heykel sanatına etkilerinin işlenmiş olduğu bu tez çalışması kapsamında yapılan çalışmaların ana teması olarak şaman, şamanın ayin esnasında kullanmış olduğu materyaller (mask, davul, hayvan figürleri gibi) ayrıntıları ile yansıtmaya çalışılarak yapılan heykellerin malzemeleri dekota, polyester, ahşap ve alçı olarak seçilmiştir.

Çalışmalarda şaman heykeli sembolize edilmiş ve şamanın farklı ritüelleri ele alınmış olup şamanın figüratif çalışması yapılmıştır. Geçmişe kök salmış olan Şamanizm günümüz çağdaş sanatıyla harmanlanmıştır. Diğer çalışmalar ise Şamanizm'de ki semboller ele alınıp Şamanizm'in ana temaları vurgulanmıştır.

Görsel 34. Şifacının Eli, 2019

Şamanın en önemli özelliklerinden biri şifacılığıdır. Bu şifayı ellerinden dağıttığını düşünerek çalışmada el vurgusu yapılmıştır. Aynı zamanda çalışmanın içerisindeki davulu da şaman bu şifalı elleriyle çalarak göğe yükselir. Çalışmanın malzemesi dekotadır.

Görsel 35.Haberci Ruh, 2018

Çalışmanın temasında ak şamanın ayinde göğe yükselerek iyi ruhlardan haberleri getiren, kara şamanın ise yeraltından kötü haberleri getiren kuş ele alınmıştır. Kuşun sadeliği ve farklılığı ile gücü işlenmiş olup malzeme olarak ahşap kullanılmıştır.

Görsel 36. Ateşin Efendisi, 2019

Ateşin efendisi adlı çalışma şamanın dini törenlerini özellikle gece ve tan vaktinde yapmasına ve bu ayinleri genellikle ateş etrafında yapmasından yola çıkılarak hazırlanmış bir çalışmadır. Bu çalışmada ateşin gücü ışık kullanılarak tasvir edilmiş

olup süzülen ışıklar ise şamana ateşten aldığı güç olarak sembolize edilmiştir. Malzeme olarak dekota, led ışık ve elektrik devresi kullanılmıştır.

Görsel 37. Yaşlı Şaman, 2018

Yapılan Yaşlı Şaman isimli çalışmada şamanların ilk şamanlarını onların önderliğinde yapıp onlardan şamanlığının kabul edilmesi için düzenlenen ilk ayininde olur aldıkları, şahit oldukları yaşlı şamanlar anlatılmak istenmiştir. Çalışmada figüratif formlar kullanılmış olup yükseklik mertebesi verilmeye çalışılmıştır. Malzeme olarak alçı kullanılmıştır.

Görsel 38. Ayindeki Dans, 2017

Ayindeki Dans isimli çalışmada şamanın ayindeki trans halinin en uç dansı ele alınmış olup danstaki figürleri yansıtmak için çalışmada şamanın danstaki dönüş hareketleri ve yükselişi ritmik formlarla uygulanmıştır. Bu formlardaki iniş çıkışlarda şamanın etrafındaki ruhlarla olan ilişkisini tasvir etmeye çalışılmıştır. Malzeme olarak polyester, mermer tozu ve kaidesinde ise dekota kullanılmıştır.

Görsel 39. Maskenin Sırrı, 2019

Maskenin Sırrı isimli çalışmada ise maskenin şamana kattığı gizem ile o gizemin ona kattığı güç işlenmiştir. Çalışmanın üzerindeki doku ve formlarla şamanın ruhlarla temasında ki transı, kilitlenmesi, dış dünyayla bağlantısının nasıl kesildiği anlatılmak istenmiştir. Malzeme olarak polyester ve mermer tozu kullanılmıştır.

Görsel 40. Transtaki Büyücü, 2019

Şamanın esrime esnasında kendinden geçişini, bu geçişte yaptığı dansı ve dans esnasında şaman için en önemli materyal olan kostümün bu dansa nasıleşlik ettiğinin anlatılmak istendiği Transtaki Büyücü isimli çalışmada dansın kostüme yansımaları, çalışma üzerinde formlarla verilmiştir. Malzeme olarak, dekotakullanılmıştır.

SONUÇ

Şamanizm'in Heykel Sanatına Etkileri konulu tez çalışmasında, bu inancın doğuşu, tarihteki olağanüstü yayılımı, günümüze kadar gelişi ve günümüzdeki yansımaları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu kadar eski bir inancın ritüelleri bu inancın ana teması olan şamanın kullandığı materyalleri yapılan çalışmada ilham kaynağı olmuştur.

Bu inanç tarihçi ve araştırmacılara ne kadar ilgi çekici gelmişse de sanatçıları da bir o kadar ilgisini çekmiştir. Şaman inancı ve kültürü sanatsal eserlerde edebiyatçılara ve resamlara konu olduğu kadar heykeltıraşlar için de önemli konudur. Yapılan tüm sanatsal eserlerde bu kadar köklü bir inancın unutulmaya yüz tutmuş birçok eski inancın aksine zamana direnmesine ve unutulmamasına da katkı sağlamıştır.

Şaman inancı ve kültürünü temel alan bu çalışmada şamanın kullandığı malzemelerden yola çıkılarak şaman kültürü anlamaya çalışılmış, bu kültürün sanata nasıl yansıdığını ve sanatçılar tarafından eserlerini nasıl yansıtıldığı araştırılmıştır. Bu bağlamda tez konusuyla ilgili yapılan çalışmalarda ise ağırlıkta şamanın kimliği, iç dünyası, ruhlarla olan teması ve kullanmış olduğu materyallerden ilham alınarak çeşitli malzemelerden yararlanılmıştır.

Kullanılan malzemelerin yapılış aşamaları kendi içinde yarattığı sembolik çalışmalar sanata ayrı bir zenginlik kazandırmıştır. Kullanılan materyaller içinde davul, tokmak, başlık, maske, ayna ve kostüm gibi kullanılan semboller farklı sanat alanlarına katkı sağlamış olup, günümüz sanatına şaman kültürünü taşımıştır.

Kostüm materyali tiyatro, sinema sanatına geçmişten günümüze değişim gösterse de bir esin kaynağı olmuştur. Diğer materyaller davul, tokmak, maske, başlık sembolleri ise heykel, resim, grafik, seramik, el sanatları ve diğer sanat alanlarına bir iz bırakmıştır. Şamanizm'de yapılan şaman dansı ise günümüzde çok olmasa da farklı coğrafyalarda varlığını sürdürmektedir.

Yapılan bütün bu çalışma Şamanizm'in en eski inançlardan biri olsa da şimdiki hayatımıza izlerini bırakmıştır.

KAYNAKÇA

- Artun,A. (06.11.2015). <https://www.e-skop.com/skopbulten/joseph-beuys-saman-mi-sarlata-mi/2677>
- Aksoy, M. (2012).*Zamanın ve Mekânın Suretleri*. İstanbul: Mas matbaacılık.
- Bayat, F. (2006). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. İstanbul: Ötüken Sahaf
- Beydili, C. (2005). *Ansiklopedik Sözlük Dizisi*.1.cilt (Ercan, E.çev). Ankara: Yurt Kitap-Yayın
- Braem, H. (2004). *Ateşin Efendisi Şaman* 2.baskı. Ankara: Yurt Kitap-Yayın
- Can, E. (2012). *Anadolu Seramik Sanatında Şamanizm'in Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. Tez No.393746
- Dikici, M. (2005). *Türkler de İnançlar ve Din*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Drury, N. (1989). *Shamanism* (Şimşek, E. çev.). İstanbul: Okyanus Yayıncılık (Çalışmanın orijinali 1989'da yayımlanmıştır.)
- Eliad, M. (2014). *Şamanizm* (Birkan, İ.çev.). İstanbul: İmge Kitabevi (Çalışmanın orijinali 2014 yılında yayımlanmıştır.)
- Hoppal, M. (2016). *Şamanlar ve Semboller*. (Sel, F.çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (Çalışmanın orijinali 2015'de yayımlanmıştır.)
- İnan, A. (2006). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ögel, B. (1989). *Türk Mitolojisi:Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Potanin, G.N. (2005)ç *Oçerki.vıp2*. (Gorno-Altaysk: Ak Çeçek.2005)
- Şen, P (23.04.2016). <https://arkeofili.com/samanizm-ve-samanizmin-ortaya-cikisi/>

Görsel Kaynakça

- Görsel 1. Cokbilgi <https://www.cokbilgi.com/yazi/samanizmde-inanc-ve-ibadetler/>
- Görsel 2. Elmaelma <https://www.elmaelma.com/genel/samanizmden-gunumuze-uzanan-ve-hala-uygulanan-turk-adetleri-5a1413b618e5401e706a92d0>
- Görsel 3. Onedio <https://onedio.com/haber/-hepimiz-biraz-samaniz-dedirten-17-adet-ve-gelenek-440443>
- Görsel 4. Medium. <https://medium.com/@diamondtema/dinler-ve-toplumlarda-kurban-rit%C3%BCeli-tarihi-c77dd7e998de>
- Görsel 5. Paragrafoku. <http://www.paragrafoku.com/2018/06/05/samanizm/>
- Görsel 6. Googleusercontent. <https://psisikbilim.blogspot.com/2017/10/30-samanogudu.html>
- Görsel 7. Google. https://www.google.com/search?safe=active&biw=1366&bih=608&tbm=isch&sa=1&ei=FiH6XPyNKIvEwQLI07PYCg&q=%C5%9Famani+kost%C3%BCm%C3%BC&oq=%C5%9Fama-ni+kost%C3%BCm%C3%BC&gs_l=img.3...300099.306573..306789...0.0..0.178.2755.0j20.....0....1..gws-wiz-img.....0i24j0i8i30j0j35i39.XF3F9yNxjic#imgsrc=wrUnUX_zvGUncM:
- Görsel 8. Onedio. <https://onedio.com/haber/samanlar-hakkinda-bilmeniz-gereken-13-sey-554146>
- Görsel 9. Pinterest. <https://www.pinterest.es/pin/434104851575837925/>
- Görsel 10. Google. https://www.google.com/search?q=kad%C4%B1n+%C5%9Famanlar&safe=active&tbm=isch&tbs=rimg:CaxmFvLOFwyVIjh74W8yQVJyblpNFldFLi0tLYPFqhwFXOz-jkZnzFBCPRTCbOmw1dwfjahyifrY3Y Sm dtFktpw3SSoSCXvzbzJBUnJuEZW2ij0rm4xfKhIJWk0WV0UuLS0RuDQ1f6OvsbcqEgmVg8WqHAVc7BGei_1Q_1MIISvSoSCf6ORmfMUEI9EXeJlInEak9KhIJFMJs6bDV3B8RBgIn5daVqWUqEgmNqHKJ-tjdhBHxdkXL83-f4ioSCaZ20WS2nDdJERg6vBITZguh&tbo=u&sa=X&ved=2ahUKEwj9XdgtfiAhXH-qQKHYYTCxgQ9C96BAgBEBs&biw=1366&bih=608&dpr=1#imgsrc=_

Görsel 11. Blogspot. <http://dilekpercin.blogspot.com/2013/07/gercek-bir-kamsaman-davulu.html>

Görsel 12. Pinterest. https://www.google.com/search?q=hayat+a%C4%9Fac%C4%B1+pinterest&safe=strict&sxsrif=ACYBGNRO7VsSAbixBhvhMPHJg4_UJYsULQ:1568886684512&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiVsJesztzAhXGMMAKHV8hDQIQ_AUIEigB&biw=1366&bih=657

Görsel 13. Pinterest. <https://tr.pinterest.com/pin/427067977146174361/>

Görsel 14. Mowiletwitter. <http://ww38.bilinmeyenturktarihi.com/>

Görsel 15. Pxhere. <https://pxhere.com/tr/photo/641681>

Görsel 16. Sni112717.cloudflaressl. <http://turkcetarih.com/samanizm-ve-gunumuzdeki-kalintilari-uygur-toplumundaki-tabular-uzerine/>

Görsel 17. Docplayer. <https://docplayer.biz.tr/42534622-Prof-dr-fuzuli-bayat.html>

Görsel 18. Deskgram. <https://deskgram.cc/explore/tags/t%C3%BCrk%C5%9Famanizmi>

Görsel 19. Pinterest. <https://tr.pinterest.com/pin/815573813743055506/>

Görsel 20. Bizsiziz. <http://www.bizsiziz.com/japonyadaki-arastirmacilar-sihirli-aynalarinin-ardindaki-sirlari-gizemli-bir-saman-kralicesini-kesfetti/>

Görsel 21. Besiktas. <https://www.besiktas.com.tr/yazarlar/bugurcan-bastug/fluxus-ve-joseph-beuys/15>

Görsel 22. Wikıart. <https://www.wikiart.org/en/joseph-beuys/i-like-america-and-america-likes-me>

Görsel 23. Art sy. <https://www.artsy.net/unsupported-browser>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Necati KORKMAZ
Doğum Yeri ve Tarihi	Adıyaman, 10.03.1979
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	<p>ODTÜ görsel, işitsel, plastik sanatlar karma heykel sergisi ANKARA/2003</p> <p>Selçuk üniv. ÖYP üniversiteleri güzel sanatlar fakülteleri karma heykel sergisi KONYA/ 2005</p> <p>Birinci Kemer sualtı karma heykel sergisi ANTALYA/2005</p> <p>Atatürk üniv. Güzel Sanatlar Fakültesi Mezuniyet sergisi ERZURUM/ 2005</p> <p>Konak Belediyesi birinci Heykel günleri taş heykel sempozyumu İZMİR/ 2005</p> <p>Birinci Uluslararası Erzurum Taş Heykel Sempozyumu ERZURUM/2005</p> <p>Atatürk Üniv. Sarıkamış şehitleri anma töreni çerçevesinde Erzurum'da ve Sarıkamış'ta Heykel Bölümü hoca ve öğrencileriyle kar heykel çalışması KARS/ 2004</p> <p>Heykeltıraş Barış Aydını anma sergisi ANKARA /2017</p> <p>Adıyaman üniversitesi güzel sanatlar fakültesi karma sergisi ADIYAMAN/2014</p>
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	izreklamady@gmail.com
Tarih	28.06.2019